

AN EARLY IRON AGE TOMB FROM CEFĂ „LA PĂDURE”¹

Ioan Crișan, Gruia Fazecaș

cuvinte cheie: Cefa, Hallstat, mormânt, incinerare

key words: Cefa, Early Iron Age, tomb, cremation

The archaeological site from Cefa “La pădure” is known from the early 70’s of the last century, and since 1986 when systematic archaeological excavations have started, the main purpose they had was the research of the settlement and the late medieval necropolis discovered here. However, were discovered archeological complexes belonging to Neolithic, the period of transition to the Bronze Age, Hallstatt and the La Tène².

In the excavations campaign of 1996 in the S2 D ditch (from D sector) of the site, between the meters 3 - 5 of the trench it was identified an archaeological complex with a circular mouth, having a diameter of 1,75 m. The complex was outlined in the compact layer of earth (at – 0,75 m), of bluish-grey color, containing archaeological deposits from many other epochs, and buried in the form of bag and strike through a loamy layer with Neolithic remains up to the sterile layer, at – 1,75 m from the current level of soil (Fig. 1/4).

What drew the particular attention to this complex was osteologic human material consisting of 6 pieces of skull, mixed with the remains of animal bones³ and fragmented ceramics, all presenting traces of burning.

Except for the osteologic remains, the only artifacts from the tomb are the ceramics. The pottery fits all categories in terms of the quality / degreasing / combustion. The rough pottery (Pl. I/2, 4; II/3, III/4) of red – brick color, belong mostly to large vessels. Fine pottery is black colored and in most cases decorated with flutes (Pl. II/4, 5, III/3, 5, IV/7, 9, 10). Most of the ceramic material belongs to the semi fine category. That is the reddish (Pl. I/1, II/1; III/1; IV/1, 2, 6, 8, 10) until gray and black (I/3 II/2, 6). The only fragment burned black - red, belongs to a semi-large curved body vessel (Pl. III/6).

Forms repertoire includes large urns (Pl. I/4, III/4⁴), bitronconic vessels (Pl. I/3, II/2, 6), pots (Pl. II/3, III/1 - 3, 6; IV/3, 6), sometimes with ears (Pl. I/2, IV/7), cups (Pl. II/6), bowls (Pl. I/1, IV/9). As elements of decor we mention the fluting on the body of vessel (Pl. III/3 IV/3, 9), sometimes on the rim (Pl. III / 5) protuberance in the form of a comb (Pl. III/2), buttons

¹ The Romanian language version of this article will be published in the homage volume dedicated to I. Godea. (in printing) .

² Crișan, 2006, p. 130 sq., with the literature.

³ From 23 bones fragments it was possible to recognize some bones belonging to horses, dears, pigs and probably to one *bos*. The bones seem to belong to younger specimens. Also, it was identified one snail shell - *helicidae* family (analysis made by Márton Venczel). Most of these bones fragments have the extremity burnt, which drives us to conclude that it was the rest of the funerary offering. We have a good analogy in the Taktabáj cemetery (the only considering large Gáva necropolis placed in Ha B₁, published) where from 17 tombs, 5 contain animal remains (Kemenczei, 1971).

⁴ The rim diameter is 62,5 cm.

(Pl. I/ 3 II/1, IV/9, 10) girdle cell involved in the case in front of incision (Pl. III/4). Also was recovered a fragment of a weaving loom weight made from a fine paste of black-yellow-ocher color (Pl. IV/4).

Beside this material, there are some atypical ceramic fragments in the "Țara Crişurilor" Museum deposit found in the same complex. Those were not illustrated because they do not provide any indication in addition to the ceramics presented in the article in question.

It is clear that this funerary complex is linked to the Early Iron Age settlement from Cefa "Rădvani"⁵. The research has placed in preliminary studies within that particular site, located between Ha A - B. And in the settlement there were discovered fragments of large vessels (some with alveolar girdle), bitronconic pots, flutes (sometimes oblique on the edge of dish) and protuberance, bowl, dough well ridden black slip with fine polished, much of rims decorated with flutes.

Based on the fact that incision specific to early stages of Gáva culture is associated even on the same surface with ridge (see Pl. III/4), the only specific late phase of the same culture, we believe that this funerary complex, in the absence of other landmark, it may be linked to phase Ha A₂, and may achieve early stage Ha B₁⁶. Stage Ha Ib appears to be previous to Ha II phase I (after Berciu), it represented the settlement of Teleac and the fortified one from Mediaş⁷ - canalled and polished ceramic, ships bitronconic vessels with parallel flutes. Hallstattian tomb from Cefa "Rădvani" belongs to a later horizon than the materials discovered at Nagykálló⁸ (Ha A₁) and partly contemporaneous with those from Poroszló "Aponhát"⁹.

About the ornaments of the pottery we see that to the early phase Gáva fluted ceramics, vases decorated with striae, incisions in the form of waves or parallel lines¹⁰ are characteristic while in late stage Gáva (Mediaş, Teleac, Somotor II, Poroszló, the necropolis of Taktabáj) the decoration incision is unknown, the striated materials almost totally disappear, the buttons on the jars become bigger and girdle appears in relief. Vessels with a more pronounced bitronconic shape become characteristic¹¹.

Regarding the material from Cefa, we can add that wide flutes on the body of vessels (Pl. I/3, IV/3) occur in the Lăpuş II area but are specific to the Igrîţa group too. We believe that these are archaic elements that have remained in the repertoire of early Gáva stages. We may interpret in the same way also the neck vessels ornaments (Pl. III/3, 5). We can place in the same context - Igrîţa or post-Igrîţa - the bowl with the law and splay rim (Pl. I/3). Late Bronze Age is connected to the bitronconic vessel with buttons (Pl. I/3) and appears in Susani area. From the same southern area seems to come the footed cup (Pl. II/3). Snippet pitted overlapped with the rim is common to the early stages of Gáva culture.

We can mention other analogies as close as possible to Cefa site like those from Valea lui Mihai¹² (dated in Ha A₁ - A₂), the late materials from Sanislău necropolis¹³, pottery from the settlement of Pişcolt, Sânicolaul Român¹⁴, Oradea "Centură" (in print), Biharea¹⁵, Şuncuiuş "Dealul Simionului"¹⁶, the upper layer from Tăşad¹⁷. Towards the east, such

⁵ Crişan, 1994, 24 sq., pl. III; Idem, 1993, 10, pl. I/4 - 8, II, III/1 - 3.

⁶ Vasiliev, 1987, 64 place the Igrîţa group at the end of Br D - Ha A₁, and Gáva is placed in Ha A₂ - *Ibidem*, p. 65; László, 1994, 93.

⁷ Berciu, 1966, 229.

⁸ Kemenczei, 1982a; Kemenczei, 1982b.

⁹ Patay 1976; Kemenczei, 1982a.

¹⁰ László 1994, 93 and pl. II.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Finds from Ha A₁ - A₂. Rusu, 1963, 188, note 35; Idem, 1974, fig. 1/9; Horedt 1966, 18; Idem 1967, 150sq; Foltiny 1968, 348, fig. 4/3; László 1973, 584, 589sq.; Bader 1978, 79.

¹³ Bader, 1970.

¹⁴ Dumitraşcu, Crişan, 1990, 98. It was founded pottery dated in Ha A - B..

¹⁵ Dumitraşcu, 1994, 113, caneled potery Gáva A₂ - B₃.

¹⁶ Emödi, Hadnagy, 1982, 385 sq. It seems to be the best analogy.

¹⁷ Chidioşan 1979.

materials were discovered at Pericei and Doh (Sălaj county)¹⁸. The tomb discovered in Mediaș seems to belong to a later age than that from Cefa, being dated in Ha B, X – VIII century¹⁹.

Archaeological material, is neither spectacular nor does it want to be the pretext for theoretical discussions on Hallstatt in northwestern Romania (Bihor) but just an illustration of such material. At the present there are relatively few archaeological materials belonging to Early Iron Age published despite the fact that the discoveries of this Age are frequently mentioned in various papers (reports of archaeological excavation or repertoires). The same situation is valid for archaeological materials belonging to other stages of Hallstatt era in Bihor.

Un mormânt de incinerare hallstattian de la Cefa „La pădure”

Rezumat

Situl arheologic de la Cefa „La pădure” este cunoscut de la începutul anilor '70 ai secolului trecut, iar începând cu 1986 au fost demarate săpături arheologice sistematice care au avut ca principal scop cercetarea așezării și ulterior a necropolei medievale timpurii descoperite aici. Chiar dacă nu într-o cantitate la fel de mare, au fost totuși descoperite complexe arheologice aparținând neoliticului, perioadei de tranziție la epoca bronzului, hallstattului și perioadei La Tene.

În campania de săpături din anul 1996 în secțiunea S2 D (din sectorul D) al sitului, între metrii 3 – 5 ai secțiunii, a fost identificat un complex arheologic cu gura circulară, având diametrul de 1,75 m. Complexul s-a conturat la baza stratului de pământ compact, de culoare vântată ce conține depuneri arheologice, datând din mai multe epoci (-0,75 m) și se adâncea în forma de sac, străpungând stratul argilos cu vestigii neolitice, până în stratul steril, la -1,75 m de la actualul nivel de călcare.

Ceea ce a atras în mod deosebit atenția asupra acestui complex a fost materialul osteologic uman ce consta din 6 fragmente de cutie craniană, amestecat cu resturi de oase animale și material ceramic în stare fragmentară, toate prezentând urme de ardere.

Complexul funerar pare să fie un mormânt izolat, găsit în incinta așezării contemporane. Presupunem că defunctul a fost ars pe rug undeva în afara așezării, iar după incinerare doar o parte a resturilor sale au fost adunate și depuse în urna funerară și interiorul mormântului.

În ceea ce privește materialul de la Cefa, caneluri late pe corpul vaselor (Pl. I/3; IV/3) apar în mediu Lăpuș II dar sunt specifice și grupului Igrița. Credem că acestea sunt elemente arhaice ce au rămas și în repertoriul fazei Gáva timpurie. La fel interpretăm și canelurile de pe gâtul vaselor (Pl. III/3, 5). Tot de același mediu Igrița sau postIgrița pare să se lege și strachina cu buză evazată (Pl. I/3). De asemenea tot de sfârșitul epocii bronzului se leagă și vasul bitronconic cu proeminențe (Pl. I/3) care apare în mediu Susani. Tot de aceeași factură sudică este și cupa cu picior (Pl. II/3). Fragmentul cu proeminență ciupită din buză este specific fazei timpurii a culturii Gáva.

Analogii cât mai apropiate spațial de situl de la Cefa putem să menționăm pe cele

¹⁸ Bejenariu, Lako, Sana 2004.

¹⁹ Blăjan, Botezatu, Comșa, 1987, 50.

de la Valea lui Mihai (descoperire datată Ha A₁ – A₂), materialele târzii din necropola de la Sanislău, ceramica din așezarea de la Pișcolt, Sânicolau Român, Oradea „Centură” (în curs de publicare), Biharea, Șuncuiuș „Dealul Simionului”, nivelul superior de la Tășad. Mai înspre est, astfel de materiale au fost descoperite la Pericei și Doh (jud. Sălaj). Mormântul descoperit la Mediaș pare să fie mai târziu decât cel de la Cefa, fiind datat în Ha B, sec X – VIII.

Literature:

Bader 1970 – T. Bader – *Fibulele cu scut dintr-un singur fir*, în SCIV 21, 1970, 2, 209 – 224.

Bader 1978 – T. Bader – *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei*, București, 1978.

Bejenariu, Lako, Sana 2004 – I. Bejenariu, Eva Lako, D. V. Sana – *Materiale arheologice din epoca bronzului de la Doh (com. Măierîște), jud. Sălaj*, în Acta MP 26, 2004, 111-131.

Berciu 1966 – D. Berciu – *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966.

Blăjan, Botezatu, Comșa, 1987 – M. Blăjan, D. Botezatu, Doina Comșa – *Mormântul de incinerare hallstattian de la Mediaș (jud. Sibiu)*, în Apulum 24, 1987, 47 - 53.

Chidioșan 1979 – N. Chidioșan – *Raport asupra săpăturilor arheologice întreprinse în anul 1978 în satul Tășad, com. Drăgești (jud. Bihor)*, Sesiunea de Rapoarte Oradea, 1979, 85 – 89.

Crișan 1993 – I. Crișan – *Săpăturile arheologice de la Cefa – La Pădure, județul Bihor din anul 1992*, în Crisia 23, 1993, 9 – 35.

Crișan 1994 – I. Crișan – *Săpăturile arheologice din anul 1993 de pe șantierul arheologic Cefa – „La Pădure”, județul Bihor*, în Crisia 24, 1994, 23 – 42.

Crișan 2006 – I. Crișan – *Așezări rurale medievale din Crișana (secolele X - XIII)*, Oradea, 2006.

Dumitrașcu, 1994 – S. Dumitrașcu – *Biharea I. Săpăturile arheologice din anii 1973 – 1980*, Oradea, 1994.

Dumitrașcu, Crișan, 1990 – S. Dumitrașcu, I. Crișan – *Descoperiri și cercetări arheologice din anul 1988 de la Sânicolau Român, jud. Bihor*, în Crisia 20, 1990, 97 – 127.

Emödi, Hadnagy, 1982 – I. Emödi, A. Hadnagy – *Așezarea hallstattiană de la Șuncuiuș, județul Bihor*, în Crisia 12I, 1982, 383 – 392.

Foltiny 1968 – St. Foltiny – *Zum Problem der sogenannten “Pseudo-Protovillanovaunen”*, în Origini 2, 1968, 333 – 356.

Horedt 1966 – K. Horedt – *Așezarea fortificată din perioada târzie a epocii bronzului de la Sighetul Marmăției*, Baia Mare, 1966.

Horedt 1967 – K. Horedt – *Problemele ceramicii din perioada bronzului evoluat în Transilvania*, în StCom Sibiu, 13, 1967, 137 – 153.

Kemenczei, 1971 – T. Kemenczei – *A Gáva kultúra leletei a miskolci múzeumban*, în ÉvkMiskolc, 10 1971, 17 – 79.

Kemenczei 1982a – T. Kemenczei – *Ostungarn in der Spätbronzezeit, in Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v.Chr.*, Berlin 1982.

Kemenczei 1982b – T. Kemenczei – *Die Siedlungsfunde der Gáva-Kultur aus Nagykovács*, în FolArch 30, 1982, 73 – 95.

László 1994 – A. László – *Începuturile epocii fierului la est de Carpați. Culturile Gáva – Holihrad și Corlăteni – Chișinău pe teritoriul Moldovei*, BT, 6, București, 1994.

Patay 1976 – P. Patay – *Vorbericht über die Ausgrabungen zu Poroszló – Aponhát*, în *FolArch* 27, 1976, 193 – 201.

Rusu 1963 – M. Rusu - *Die Verbreitung der Bronzehorte in Transilvanien vom Ende der Bronzezeit bis in die mittlere Hallstattzeit*, *Dacia N.S.*, 7, 1963, 177 – 210.

Rusu 1974 – M. Rusu – *Începuturile metalurgiei fierului în Transilvania*, *In Memoriam C.Daicoviciu*, Cluj 1974, 349 – 360.

Vasiliev 1987 – V. Vasiliev – *Probleme ale cronologiei Hallstattului pe teritoriul României (II)*, în *Sargetia* 20, 1986 – 1987, 64 – 80

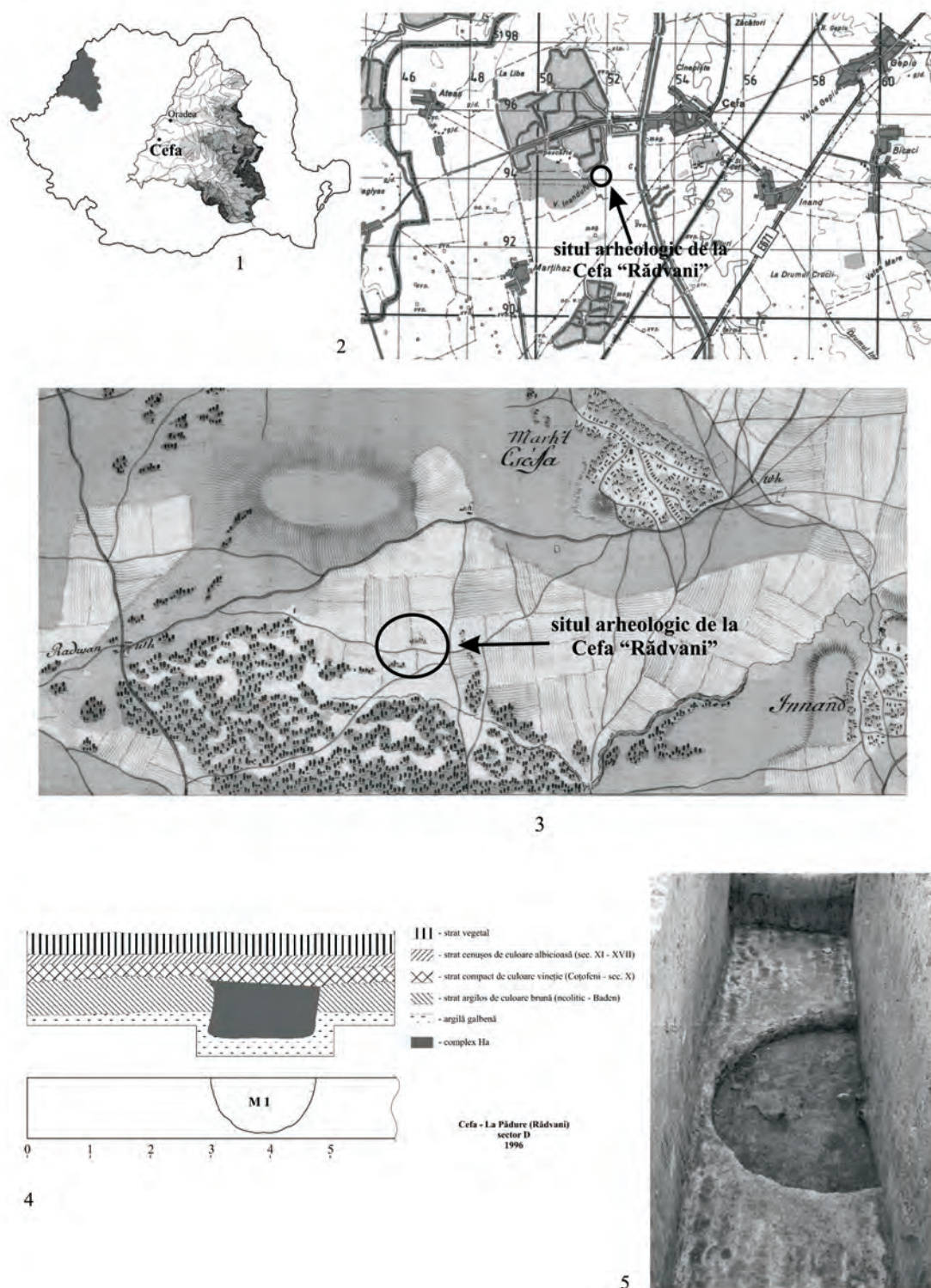
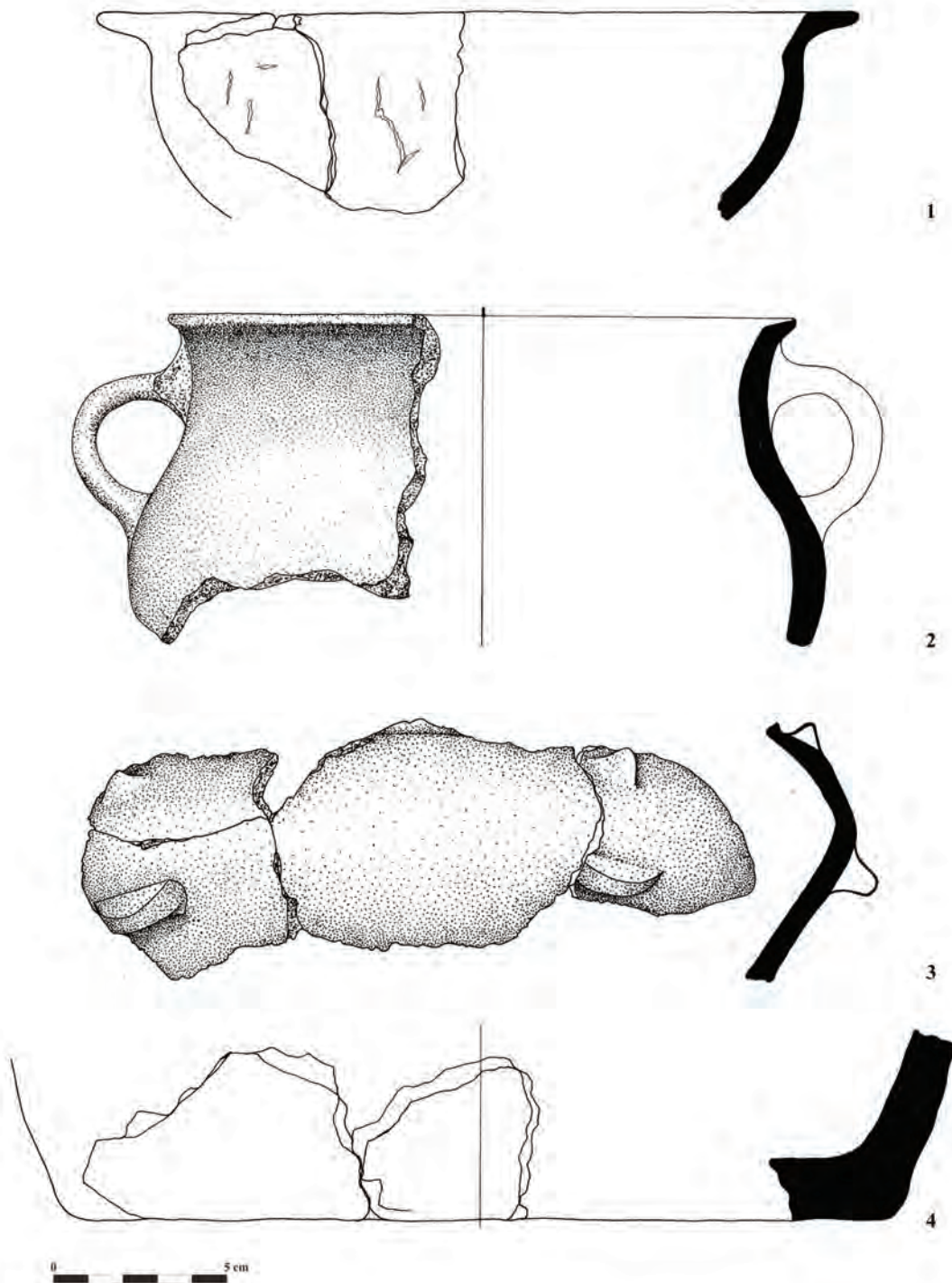
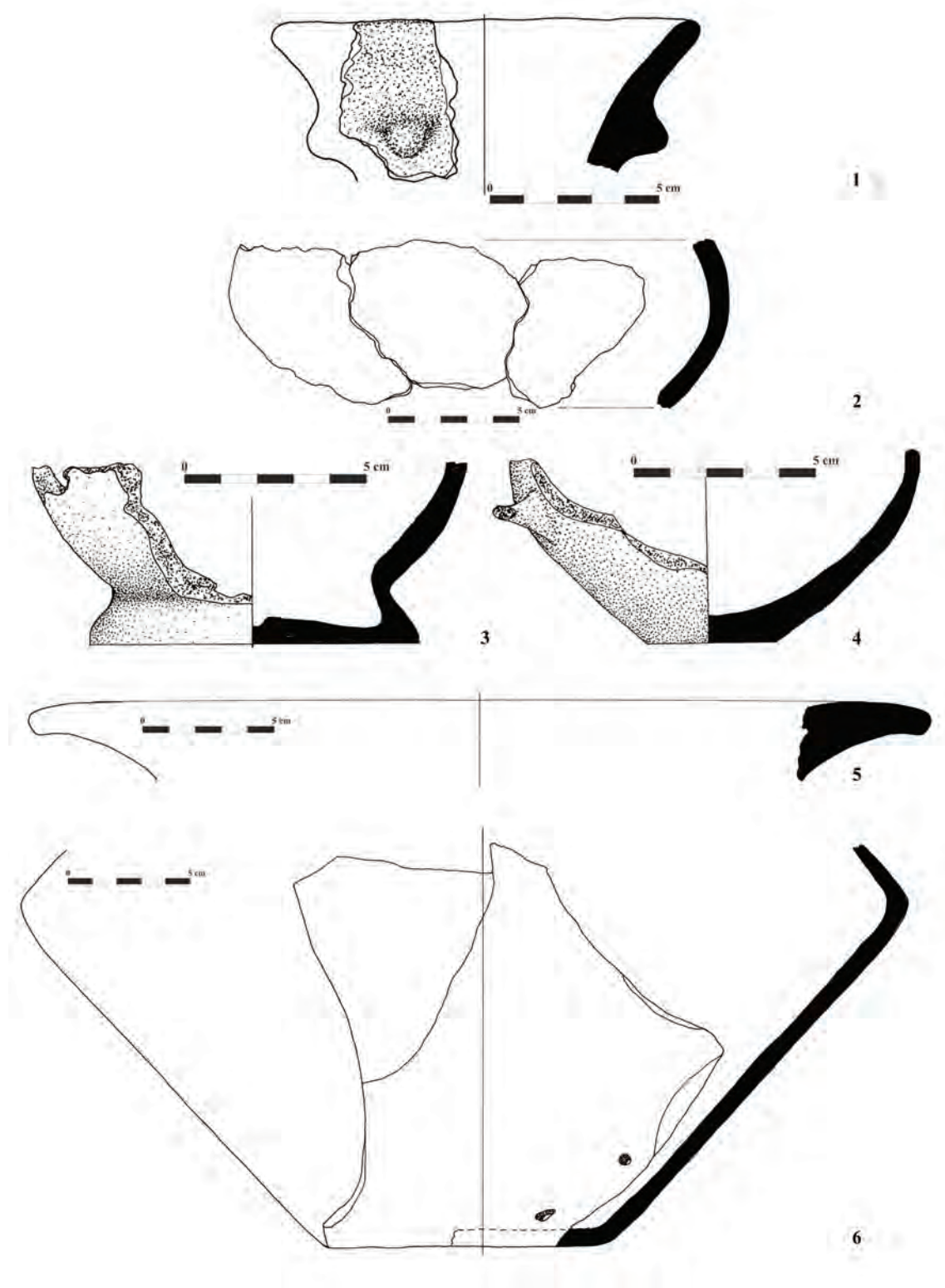

Fig. 1

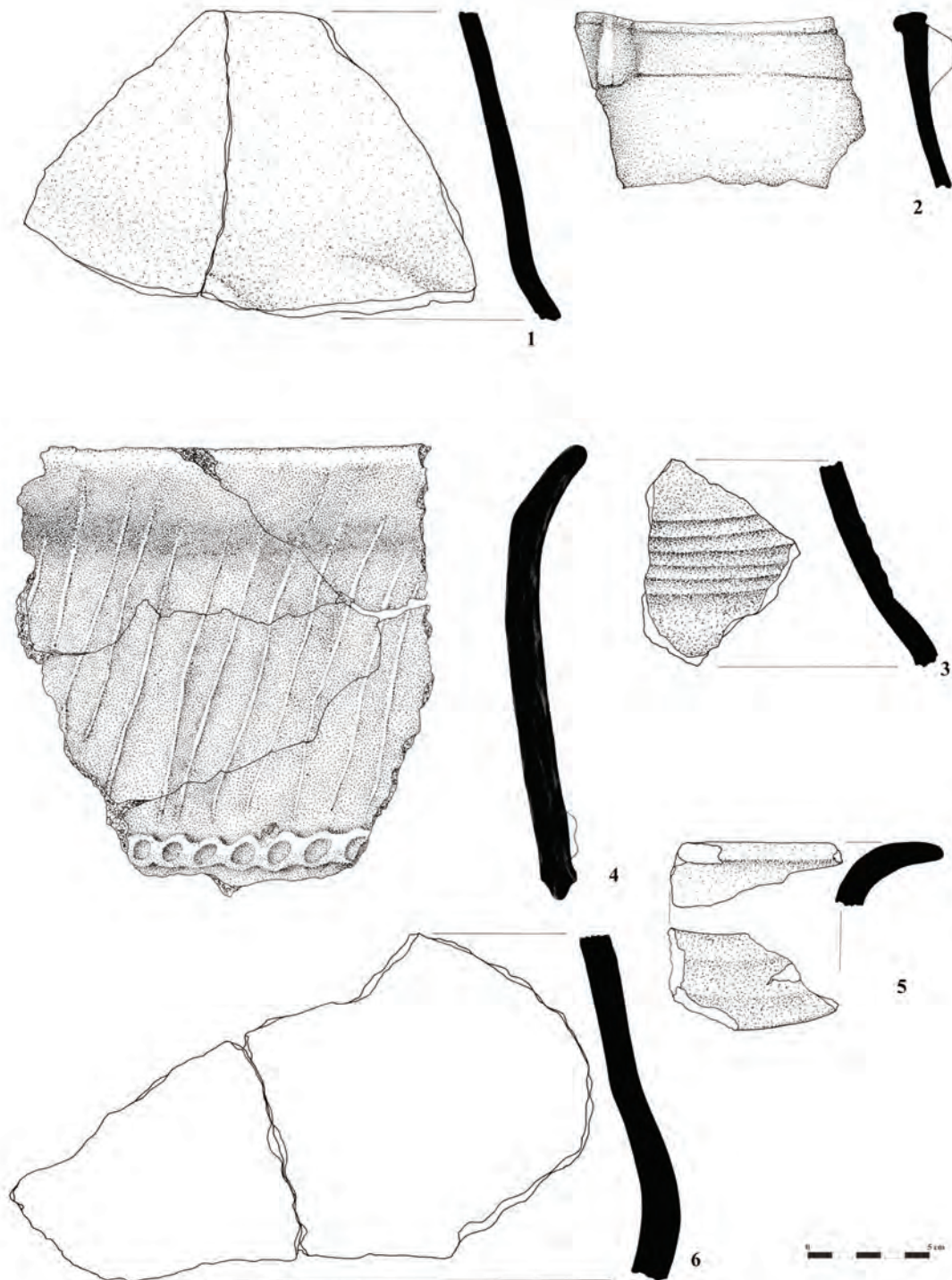

Pl. I

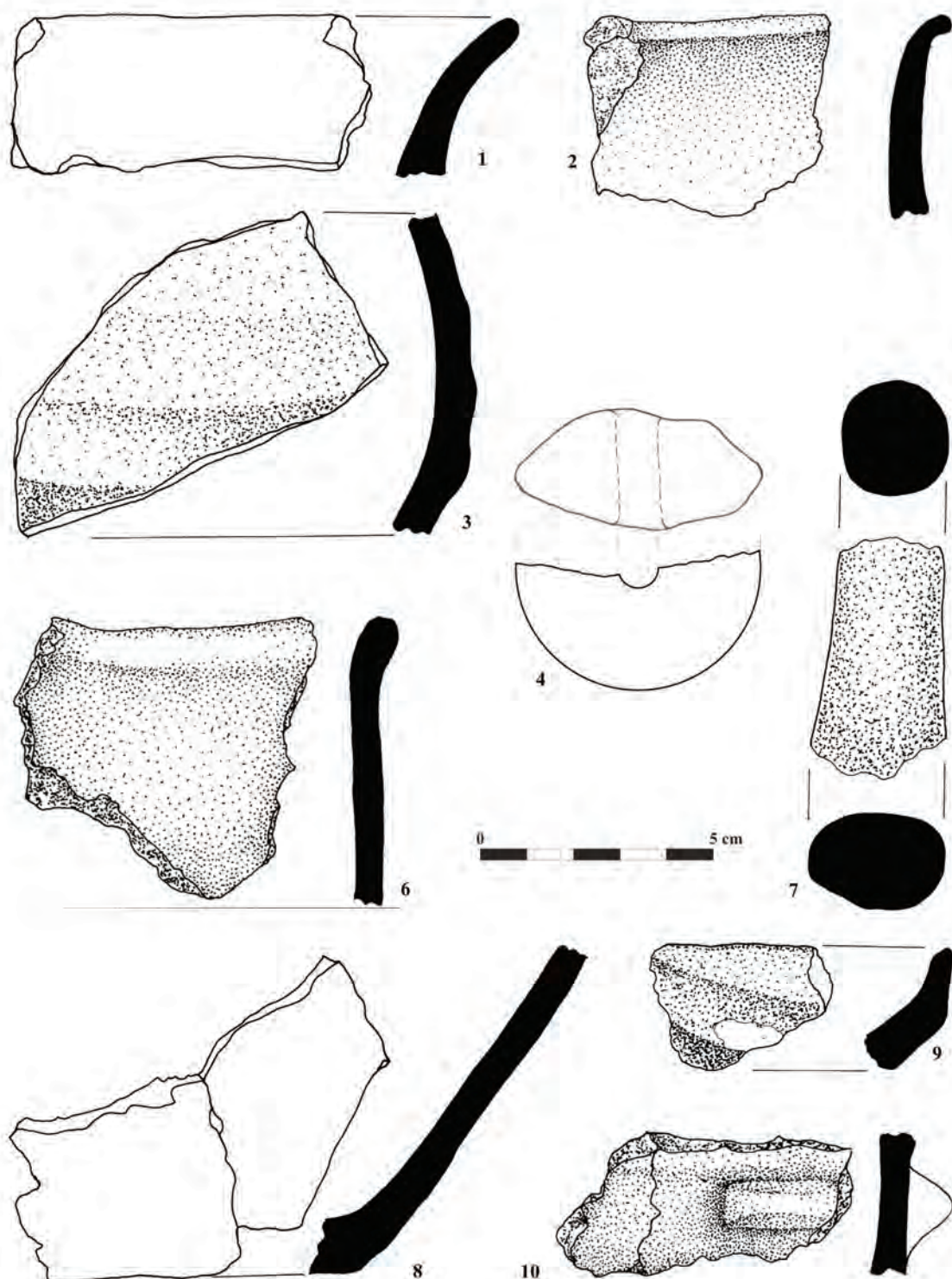

Pl. II

Pl. III

Pl. IV